

Αρχαία Ελληνική
Λογοτεχνική Κριτική
Μάθημα 8^ο-9^ο:
Η έννοια της μιμήσεως
στην πλατωνική Πολιτεία

Διδάσκων: Μάριος Βάλβης-Γερογιάννης, Δρ. Φιλολογίας
(Πανεπιστήμιο Πατρών, Τμήμα Φιλολογίας,
μάθημα επιλογής Ε' εξαμήνου)

Πολιτεία

- Ο δεύτερος μεγαλύτερος σε έκταση πλατωνικός διάλογος, αποτελούμενος από δέκα βιβλία
- Η επεξεργασία του ίσως ολοκληρώθηκε περί το 375 π.Χ.
- Κατατάσσεται στους μέσους διαλόγους του Πλάτωνα, και θεωρείται έργο συγγραφικής «ωριμότητας»

- Ενώ αρχίζει με μια προσπάθεια ορισμού της δικαιοσύνης, στο 2^ο βιβλίο επιχειρείται η νοερή ίδρυση της ιδανικής πολιτείας. Η κεντρική μεταφορά που ενώνει τα δύο εγχειρήματα είναι η θέληση των συζητητών να διαπιστώσουν και να ανακαλύψουν τη φύση και τη λειτουργία της δικαιοσύνης σε μια ιεραρχημένη πολιτεία και ύστερα να εφαρμόσουν τα εξαγόμενα συμπεράσματα στο πεδίο της επίσης ιεραρχημένης ανθρώπινης ψυχής
- Μεγάλα τμήματα του 2^{ου}, 3^{ου} και 10^{ου} βιβλίου περιλαμβάνουν ποιητολογικές αναφορές, που αφορούν πρωτίστως τον ρόλο και τη λειτουργία της ποίησης στην εκπαίδευση αλλά και στην ψυχολογία των φυλάκων της Καλλίπολης (έτσι ονομάζεται η νοερώς ιδρυόμενη πολιτεία)

Η πρωτότυπη συνεισφορά της *Πολιτείας* (Νεχαμάς 2022: 475)

Ηθική θεωρία, μεταφυσική, επιστημολογία, παιδαγωγική θεωρία, πολιτική και κοινωνική φιλοσοφία, φιλοσοφία της επιστήμης, ψυχολογία και αισθητική βρίσκονται όλες εδραιωμένες εδώ [= στην *Πολιτεία*], για πρώτη φορά, ως όψεις ενός και του αυτού εγχειρήματος. Κανένα από τα θέματα αυτά δεν είναι για την *Πολιτεία* πιο κεντρικό από κάποιο άλλο. Το πραγματικό θέμα του έργου είναι το εγχείρημα το οποίο αυτά συγκροτούν ως σύνολο. Και το εγχείρημα αυτό είναι η φιλοσοφία. Η *Πολιτεία*, επομένως, δεν είναι μόνο ένα φιλοσοφικό έργο. Στην πραγματικότητα, είναι το πρώτο φιλοσοφικό έργο που γράφτηκε ποτέ. [...] Η *Πολιτεία* εγκαινιάζει τη φιλοσοφία ως πρακτική και ως διδασκόμενο επιστημονικό πεδίο [...].

Η ποίηση εντός της Πολιτείας

- Αναμφίβολα η *Πολιτεία* περιέχει μερικές από τις πιο ολοκληρωμένες θέσεις του συγγραφέα σχετικά με την ποίηση, μολονότι δεν συνιστά συστηματική πραγμάτευση του θέματος με την κλασική έννοια του όρου, με αποτέλεσμα πολλά επιμέρους σημεία να παραμένουν σκοτεινά ή ασαφή
- Το θέμα της ποίησης συζητείται στα βιβλία II-III και X (376e-398b, 595-608b). Τα βιβλία II-III πραγματεύονται τα πρέποντα περιεχόμενα (λόγοι) και τον ενδεδειγμένο τρόπο έκφρασης (λέξεις) των ποιημάτων που θα εμπεριέχονται στην εκπαίδευση των φυλάκων· παράλληλα, το μεγαλύτερο κομμάτι της τραγικής και επικής ποίησης λογοκρίνεται και αποβάλλεται ως ακατάλληλο. Εν συνεχεία, το 10^ο βιβλίο επιστρέφει στο ίδιο θέμα –κάπως αναπάντεχα, είναι η αλήθεια–, προκειμένου να επαληθεύσει και να επεκτείνει με νέα επιχειρήματα τις προηγηθείσες αποφάσεις κατά της ποίησης (στα βιβλία II-III). Πιο συγκεκριμένα, η ποίηση υποβαθμίζεται τελεσίδικα από οντολογικής και γνωσιολογικής άποψης, ενώ συγχρόνως τεκμηριώνεται επακριβώς η αρνητική επίδρασή της στην ανθρώπινη ψυχή
- Η *Πολιτεία* γενικώς επιφυλάσσει στην ποίηση μια σκληρή –ίσως ακόμη και άδικη– μεταχείριση, προβάλλοντάς την ως κάτι το επικίνδυνο και ανταγωνιστικό προς τη γνήσια φιλοσοφική εκπαίδευση. Σύμφωνα με την Μπουρλογιάννη (2017: 463), «δεν της προσάπτεται μόνο μια ανορθολογική επίδραση στην ψυχή αλλά και η δύναμη να τη βλάπτει, η οποία συνδέεται άμεσα με το αναληθές, απατηλό περιεχόμενο των ποιημάτων. Προκειμένου να υποστηρίξει την κριτική αυτή, ο Πλάτων εισάγει την έννοια της μιμήσεως, η οποία αντικαθιστά τη θεόπνευστη μανία του *Ίωνα* και θα παίξει από εδώ και στο εξής κεντρικό ρόλο στην ποιητική και αισθητική θεωρία.»

Η έννοια της μιμήσεως

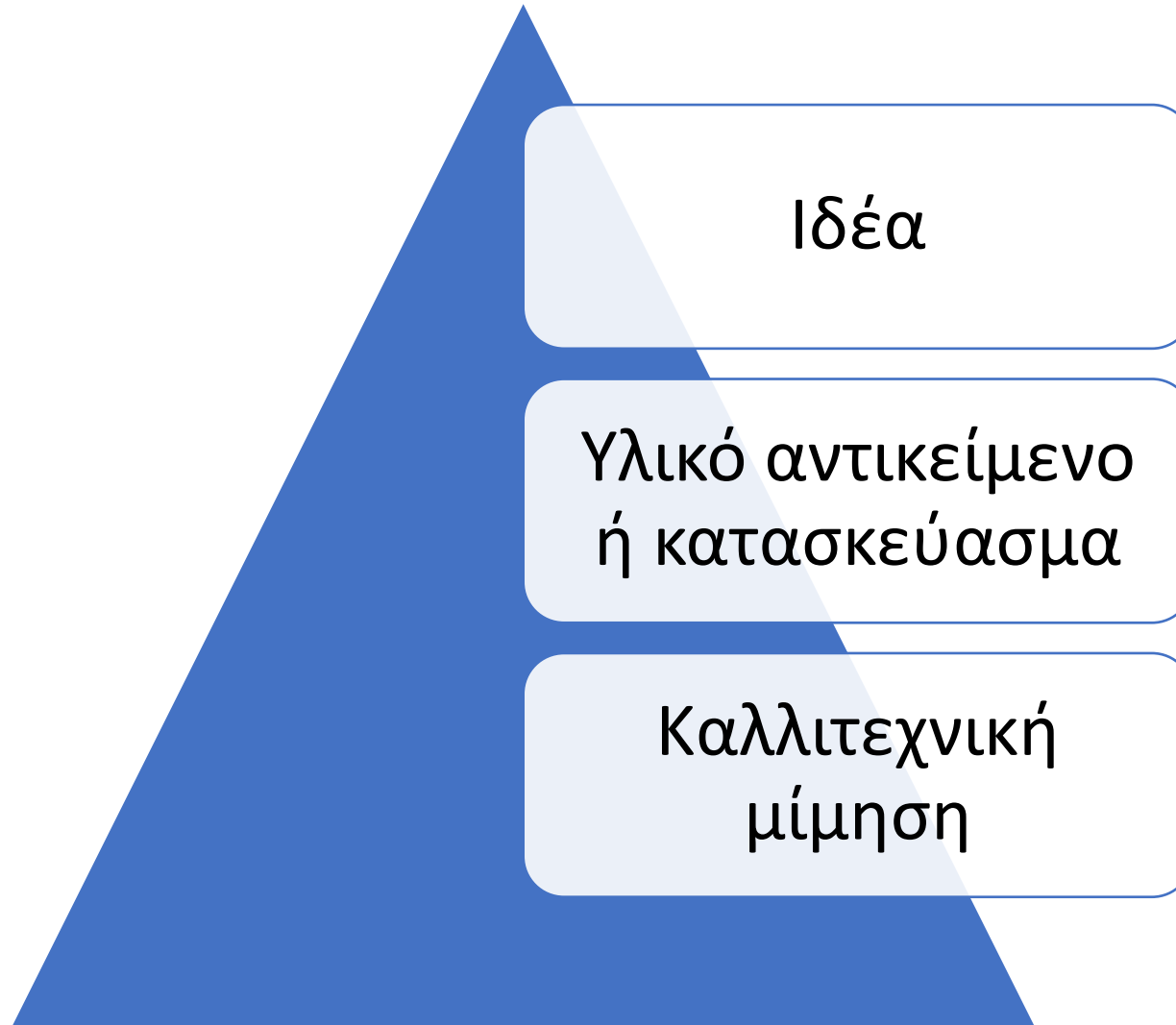
- Το ρήμα *μιμέομαι* σημαίνει «μιμούμαι, αναπαράγω, αναπαριστώ» και χρησιμοποιείται για έργα τέχνης. Το παράγωγο ουσιαστικό *μίμησις* σημαίνει «μίμηση, αναπαράσταση σε έργο τέχνης ή στη λογοτεχνία» και απέκτησε τεχνικές σημασίες στη φιλοσοφία του Πλάτωνα και στη λογοτεχνική κριτική. Αμφότερα προέρχονται από τη λ. *μῖμος* «μιμητής, μιμούμενος κ.ά.». (Βλ. Chantraine 2022: σ.λ. *μῖμος*)
 - ❖ Πβ. και Fuhrmann (2007: 158): «Το ρήμα *μιμείσθαι* και το ομόρριζο ουσιαστικό *μίμησις*, που ήταν ακόμα άγνωστα στα ομηρικά έπη, αλλά από τον 5^ο αιώνα είχαν εξαπλωθεί σε όλο τον ελληνικό κόσμο, είχαν από την αρχή δύο αισθητά διαφορετικές μεταξύ τους κύριες σημασίες: αφενός χαρακτηρίζαν την οπτικά ή ακουστικά αντιληπτή απεικόνιση αλλά και το προϊόν της, το απείκασμα. Αφετέρου χρησιμοποιούνταν για να εκφράσουν τη μίμηση μέσω μιας πράξης, είτε κάποιος επιχειρούσε την απόδοση ενός προτύπου είτε παρουσίαζε ή ενσάρκωνε στη σκηνή ή οπουδήποτε αλλού ένα άλλο πρόσωπο, έναν ρόλο, μια μορφή.»
- «Η πρώτη γνωστή σε μας θεωρητική εξέταση της *μιμήσεως* σε συνάρτηση με την λογοτεχνία είναι αυτή που γίνεται στην *Πολιτεία* του Πλάτωνος. Ο Πλάτων χρησιμοποιεί την έννοια της *μιμήσεως* ως οργανικό τμήμα των επιχειρημάτων του για την απόρριψη της λογοτεχνίας [...]. Στην αρχή απομονώνει την “αναπαραστατική” ποίηση [δηλ. ό,τι ονομάζουμε σήμερα “διαλογικά μέρη”] και αποδίδει τον όρο *μίμησις* ειδικά σ’ αυτήν. Διακρίνει τρεις τρόπους παρουσίασης μιας ιστορίας: με απλή αφήγηση, με μίμηση, με συνδυασμό των δύο. Η διαφορά μεταξύ του δράματος και του έπους είναι μορφολογική: το δεύτερο περιλαμβάνει και αφήγηση εκτός από τον ευθύ λόγο. [...] Εν πάση περιπτώσει ο σκοπός της στρατηγικής στην όλη επιχειρηματολογία είναι σαφής. Αυτά τα λογοτεχνικά κείμενα –ολόκληρο το δράμα και μέρος του έπους– τα οποία άμεσα μιμούνται χαρακτήρες, μπορούν, σύμφωνα με τον Πλάτωνα, να ασκήσουν εξαιρετικά έντονη επίδραση στην σκέψη του “μιμητή”.» (Russell 2013: 167)

- ❖ Πβ. και Pappas (2006: 76-7): «Ο όρος *μίμησις* άρχισε να λειτουργεί ως όρος της αισθητικής λίγο πριν την εποχή του Πλάτωνα. Με βάση προγενέστερες χρήσεις του όρου, ο Πλάτων συνθέτει μια θεωρία για την τέχνη, η οποία περιστρέφεται γύρω από τη σχέση μεταξύ κάποιου πράγματος και της αναπαράστασής του στην ποίηση και τη ζωγραφική. Στο 3^ο βιβλίο η προσοχή του επικεντρώνεται στην αναπαράσταση του ανθρώπινου χαρακτήρα. Εφόσον η πλατωνική πολιτεία έχει θεμελιωθεί στην παραδοχή ότι κάθε πολίτης θα καταπιάνεται με μία και μόνο εργασία [...], το να συγγράφει και να υποδύεται κανείς χαρακτήρες παραβιάζει την αρχή πάνω στην οποία στηρίζεται η συγκρότηση της πολιτείας (397d-398a). Λιγότερο αφηρημένα ο Πλάτων κατηγορεί τη μίμηση ότι οδηγεί τους νέους ανθρώπους σε κακές συνήθειες, απρεπή γλώσσα και ακατάλληλες αντιδράσεις στις δύσκολες καταστάσεις (395dc-d). Έτσι οι νεαροί φύλακες πρέπει να υιοθετούν όσο το δυνατόν πιο ενάρετα πρότυπα για τις ζωές τους (396b-e).»
- ❖ Fuhrmann (2007: 169): «Η ποίηση [...] απευθύνεται μόνο στις κατώτερες δυνάμεις της ψυχής, στις παρορμήσεις και τα πάθη. [...] Η μίμηση κακών πράξεων, υποστηρίζεται στο 3^ο βιβλίο, αφήνει κατάλοιπα στον χαρακτήρα του μιμητή.»
- ❖ Russell (2013: 168-9): «Οι νοσηρές επενέργειες της μιμήσεως στους ηθοποιούς θα αναπαραχθούν, όχι πολύ εξασθενημένες, στους θεατές.»
- Επομένως, ενώ αρχικά η συζήτηση του 3^{ου} βιβλίου για τη μίμηση έχει τεχνικό χαρακτήρα και εντάσσεται στα ενδιαφέροντα του επιστημονικού κλάδου που ονομάζουμε σήμερα 'αφηγηματολογία', εντέλει επιτίθεται εναντίον της ποίησης από **ψυχολογική-ηθική** σκοπιά. Στο 10^ο βιβλίο τα ηθικά-ψυχολογικά κίνητρα της κριτικής του Πλάτωνα δεν θα εκλείψουν, ωστόσο οι επικρίσεις του φιλοσόφου θα λάβουν εκεί πρόσθετες **οντολογικές** και **γνωσιολογικές** διαστάσεις (δηλ. θα αμφισβητηθεί το οντολογικό και γνωσιολογικό status της ποίησης)

- «Όταν στραφούμε στο Χ βιβλίο της *Πολιτείας*, αντιμετωπίζουμε μεγάλες δυσκολίες. Η πραγμάτευση εδώ διορθώνει και συμπληρώνει την προηγούμενη. Περιλαμβάνει την εφαρμογή της θεωρίας των Ιδεών και των “μερών” της ψυχής [με σειρά από το ανώτερο προς το κατώτερο: **λογιστικό-θυμοειδές-επιθυμητικό**], που αναπτύχθηκε στα βιβλία V-VII. [...] Το πρόβλημα είναι ότι η διάκριση μεταξύ αναπαραστατικής και μη αναπαραστατικής ποιήσεως τώρα εγκαταλείπεται. Και οι δύο περιγράφονται ως *μίμησις*, και οι δύο καταδικάζονται για λόγους που προκύπτουν από αυτό τον χαρακτηρισμό.» (Russell 2013: 169)

- ❖ Πβ. και Μπουρλογιάννη (2017: 464-5): «Ενώ στο **3^ο βιβλίο** το να μιμείται κανείς σημαίνει τελικά να “ομοιώνεται” με κάποιο πρόσωπο ή να το υποδύεται, στο **10^ο βιβλίο** σημαίνει να κατασκευάζει ένα ομοίωμα ή μια εικόνα κάποιου πράγματος. Η “εικονιστική” αυτή έννοια συμβάλλει στο να φανεί καθαρότερα η ιδιαιτερότητα του ποιητικού λόγου στη σχέση του με το αντικείμενό του, όπως και με το υποκείμενο στο οποίο απευθύνεται. Δείχνει ότι ουσιώδες χαρακτηριστικό του ποιητικού λόγου είναι η δημιουργία “εικόνων” των πραγμάτων και της ζωής, ζωηρών αναπαραστάσεων, οι οποίες προκαλούν στην ψυχή την εντύπωση της πραγματικότητας και μια αίσθηση ότι παρευρίσκεται στα αναπαριστώμενα συμβάντα. [...] Ο Πλάτων εκμεταλλεύεται την εικονιστική έννοια της μίμησης, που παραπέμπει στον αισθητό χαρακτήρα των καλλιτεχνικών έργων, για να δείξει ότι οι “μιμητικές δραστηριότητες” περιορίζονται στα φαινόμενα και έχουν μια απομακρυσμένη σχέση με τη φύση ή την ουσία των πραγμάτων.»
- ❖ Ο Pappas (2007: 205) ορίζει την κύρια διαφορά μεταξύ του 3^{ου} και του 10^{ου} Βιβλίου ως «τη διαφορά ανάμεσα στην αρχική προσπάθεια του Πλάτωνα να βρει μια ποίηση που να είναι καλή και τη μεταγενέστερη καχυποψία του ότι κάτι τέτοιο δεν υπάρχει.»

Η ιεράρχηση των τριών επιπέδων ως προς την αλήθεια

- Σύμφωνα με την καινοτόμο διδασκαλία της *Πολιτείας*, η ουσία της ύπαρξης βρίσκεται στις άφθαρτες και αναλλοίωτες Ιδέες, ενώ η αισθητή πραγματικότητα είναι φευγαλέα, ασταθής και φαινομενική· η τελευταία, μάλιστα, δεν είναι αυθύπαρκτη, αλλά αντιγράφει τις Ιδέες. Από τη στιγμή, λοιπόν, που οι αναπαραστατικές τέχνες (ζωγραφική, γλυπτική, τραγωδία, έπος κ.λπ.) απεικονίζουν ή περιγράφουν εκφάνσεις της αισθητής πραγματικότητας, ο Σωκράτης χαρακτηρίζει –με σαφώς αρνητική χροιά– τα μιμήματά τους ως *εἴδωλα*. Όπως ορθά σχολιάζει ο Fuhrmann (2007: 154), «ως είδωλο των φαινομένων [δηλ. του κόσμου των αισθητών], άρα των αντιγράφων, η τέχνη είναι διπλά φαινομενική από τα ίδια τα φαινόμενα.»
- Με δεδομένο ότι στο κείμενο της *Πολιτείας* η πραγματική γνώση σχετίζεται με την ενατένιση των Ιδεών (την τελειότητα των οποίων ο αισθητός κόσμος «αντιγράφει»), συνειδητοποιούμε ότι καμία απολύτως μιμητική τέχνη δεν πληροί τις προϋποθέσεις για μια τέτοιου είδους γνώση. Γενικότερα, υποστηρίζει ο Σωκράτης, μια μίμηση προϋποθέτει από τον δημιουργό της ελάχιστη γνώση για το αναπαριστώμενο αισθητό αντικείμενο, και άρα η αληθινή γνώση που μπορεί η μίμηση να μας προσφέρει για το αντικείμενο αυτό (= γνώση της Ιδέας του αντικειμένου) είναι μηδαμινή. Το προαναφερθέν οντολογικό και γνωσιολογικό έλλειμμα της μιμητικής τέχνης, ο Πλάτων το διατύπωσε με την περίφημη φράση «*τρίτον από τῆς ἀληθείας*»
- Η τελευταία ενότητα του σχετικού με την ποίηση τμήματος του 10^{ου} βιβλίου αφορά το πώς η τραγωδία και εν γένει η μιμητική λογοτεχνία φθείρουν ανεπανόρθωτα τον ψυχικό κόσμο των ακροατών, αποδυναμώνοντας και εκφυλίζοντας το λογιστικό μέρος της ψυχής τους

**Πλάτων, *Πολιτεία* III, 392c6-393d8,
394a7-395d4**

Τὰ μὲν δὴ λόγων πέρι ἐχέτω τέλος· τὸ δὲ λέξεως, ὡς ἐγὼ οἶμαι, μετὰ τοῦτο σκεπτέον, καὶ ἡμῖν ἅ τε λεκτέον καὶ ὡς λεκτέον παντελῶς ἐσκέψεται.

Καὶ ὁ Ἀδείμαντος, Τοῦτο, ἦ δ' ὅς, οὐ μανθάνω ὅτι λέγεις.

Ἄλλὰ μέντοι, ἦν δ' ἐγώ, δεῖ γε· ἴσως οὖν τῆδε μᾶλλον εἴση.

ἄρ' οὐ πάντα ὅσα ὑπὸ μυθολόγων ἢ ποιητῶν λέγεται

διήγησις οὔσα τυγχάνει ἢ γεγονότων ἢ ὄντων ἢ μελλόντων;

Τί γάρ, ἔφη, ἄλλο;

Ἄρ' οὖν οὐχὶ ἦτοι ἀπλῆ διηγήσει ἢ διὰ μιμήσεως γιγνομένη ἢ δι' ἀμφοτέρων περαίνουσιν;

Καὶ τοῦτο, ἦ δ' ὅς, ἔτι δέομαι σαφέστερον μαθεῖν.

Γελοῖος, ἦν δ' ἐγώ, ἔοικα διδάσκαλος εἶναι καὶ ἀσαφής·

ὥσπερ οὖν οἱ ἀδύνατοι λέγειν, οὐ κατὰ ὅλον ἀλλ' ἀπολαβῶν

μέρος τι πειράσομαί σοι ἐν τούτῳ δηλῶσαι ὃ βούλομαι. καί

μοι εἶπέ· ἐπίστασαι τῆς Ἰλιάδος τὰ πρῶτα,

ἐν οἷς ὁ ποιητὴς φησι τὸν μὲν Χρῦσην δεῖσθαι τοῦ
Ἀγαμέμνονος ἀπολῦσαι τὴν θυγατέρα, τὸν δὲ χαλεπαίνειν,
τὸν δέ, ἐπειδὴ οὐκ ἐτύγχανεν, κατεύχεσθαι τῶν Ἀχαιῶν πρὸς
τὸν θεόν;

Ἔγωγε.

Οἶσθ' οὖν ὅτι μέχρι μὲν τούτων τῶν ἐπῶν—

καὶ ἐλίσσετο πάντας Ἀχαιοῦς,

Ἄτρεΐδα δὲ μάλιστα δύω, κοσμήτορε λαῶν

λέγει τε αὐτὸς ὁ ποιητὴς καὶ οὐδὲ ἐπιχειρεῖ ἡμῶν τὴν διάνοιαν
ἄλλοσε τρέπειν ὡς ἄλλος τις ὁ λέγων ἢ αὐτός· τὰ δὲ μετὰ
ταῦτα ὥσπερ αὐτὸς ὦν ὁ Χρύσης λέγει καὶ πειρᾶται ἡμᾶς ὅτι
μάλιστα ποιῆσαι μὴ Ὅμηρον δοκεῖν εἶναι τὸν λέγοντα ἀλλὰ
τὸν ἱερέα, πρεσβύτην ὄντα. καὶ τὴν ἄλλην δὴ πᾶσαν σχεδόν τι
οὔτω πεποιήται διήγησιν περὶ τε τῶν ἐν Ἰλίῳ καὶ περὶ τῶν ἐν
Ἰθάκῃ καὶ ὅλη Ὀδυσσεΐα παθημάτων.
Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη.

Οὐκοῦν διήγησις μὲν ἐστὶν καὶ ὅταν τὰς ῥήσεις
ἐκάστοτε λέγη καὶ ὅταν τὰ μεταξὺ τῶν ῥήσεων;

Πῶς γὰρ οὐ;

Ἄλλ' ὅταν γέ τινα λέγη ῥῆσιν ὡς τις ἄλλος ὢν, ἄρ'
οὐ τότε **ὁμοιοῦν** αὐτὸν φήσομεν ὅτι μάλιστα τὴν
αὐτοῦ λέξιν ἐκάστῳ ὃν ἂν προείπη ὡς ἐροῦντα;

Φήσομεν· τί γάρ;

Οὐκοῦν τό γε ὁμοιοῦν ἑαυτὸν ἄλλω ἢ κατὰ φωνὴν ἢ κατὰ σχῆμα μιμεῖσθαί ἐστὶν ἐκεῖνον ᾧ ἂν τις ὁμοιοῖ;

Τί μὴν;

Ἐν δὴ τῷ τοιούτῳ, ὡς ἔοικεν, οὕτός τε καὶ οἱ ἄλλοι ποιηταὶ διὰ μιμήσεως τὴν διήγησιν ποιοῦνται.

Πάνυ μὲν οὖν.

Εἰ δέ γε μηδαμοῦ ἑαυτὸν ἀποκρύπτοιτο ὁ ποιητής, πᾶσα ἂν αὐτῷ ἄνευ μιμήσεως ἢ ποίησιν τε καὶ διήγησιν γεγονυῖα εἶη.
ἵνα δὲ μὴ εἴπῃς ὅτι οὐκ αὖ μανθάνεις, ὅπως ἂν τοῦτο γένοιτο ἐγὼ φράσω. εἰ γὰρ Ὅμηρος εἰπὼν ὅτι ἦλθεν ὁ Χρύσης τῆς τε θυγατρὸς λύτρα φέρων καὶ ἰκέτης τῶν Ἀχαιῶν, μάλιστα δὲ τῶν βασιλέων,

μετὰ τοῦτο μη ὡς Χρύσης γενόμενος ἔλεγεν ἄλλ' ἔτι ὡς
ἽΟμηρος, οἴσθ' ὅτι οὐκ ἂν μίμησις ἦν ἀλλὰ ἀπλῆ διήγησις.
εἶχε δ' ἂν ὧδε πως –φράσω δὲ ἄνευ μέτρου· οὐ γάρ εἰμι
ποιητικός– [...]. οὕτως, ἦν δ' ἐγώ, ὦ ἑταῖρε, ἄνευ μιμήσεως
ἀπλῆ διήγησις γίνεται.

Μανθάνω, ἔφη.

Μάνθανε τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, ὅτι ταύτης αὖ ἐναντία γίνεται

ὅταν τις τὰ τοῦ ποιητοῦ τὰ μεταξὺ τῶν ῥήσεων ἐξαιρῶν τὰ ἀμοιβαῖα καταλείπη.

Καὶ τοῦτο, ἔφη, μανθάνω, ὅτι ἔστιν τὸ περὶ τὰς **τραγωδίας** τοιοῦτον.

Ὅρθότατα, ἔφην, ὑπέλαβες, καὶ οἶμαί σοι ἤδη δηλοῦν ὃ ἔμπροσθεν οὐχ οἷός τ' ἦ, ὅτι τῆς ποιήσεώς τε καὶ μυθολογίας ἢ μὲν διὰ μιμήσεως ὅλη ἐστίν,

ὥσπερ σὺ λέγεις, **τραγωδία τε καὶ κωμῳδία**, ἢ δὲ δι’
ἀπαγγελίας αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ –εὔροις δ’ ἂν αὐτὴν μάλιστα
που **ἐν διθυράμβοις**– ἢ δ’ αὖ δι’ ἀμφοτέρων ἐν τε τῇ **τῶν**
ἐπῶν ποιήσει, πολλαχοῦ δὲ καὶ ἄλλοθι, εἴ μοι μανθάνεις.
Ἄλλὰ συνίημι, ἔφη, ὃ τότε ἐβούλου λέγειν.

Καὶ τὸ πρὸ τούτου δὴ ἀναμνήσθητι, ὅτι ἔφαμεν ἃ μὲν
λεκτέον ἤδη εἰρήσθαι, ὥς δὲ λεκτέον ἔτι σκεπτέον εἶναι.

Ἄλλὰ μέμνημαι.

Τοῦτο τοίνυν αὐτὸ ἦν ὃ ἔλεγον, ὅτι χρεῖη διομολογήσασθαι
πότερον ἐάσομεν τοὺς ποιητὰς μιμουμένους ἡμῖν τὰς
διηγήσεις ποιεῖσθαι ἢ τὰ μὲν μιμουμένους, τὰ δὲ μή, καὶ
ὅποῖα ἐκάτερα, ἢ οὐδὲ μιμεῖσθαι.

Μαντεύομαι, ἔφη, σκοπεῖσθαί σε εἴτε παραδεξόμεθα
τραγωδίαν τε καὶ κωμδίαν εἰς τὴν πόλιν, εἴτε καὶ οὔ.

Ἴσως, ἦν δ' ἐγώ, ἴσως δὲ καὶ πλείω ἔτι τούτων·

οὐ γὰρ δὴ ἔγωγέ πω οἶδα, ἀλλ' ὅπη ἂν ὁ λόγος ὥσπερ πνεῦμα φέρη, ταύτη ἰτέον.

Καὶ καλῶς γ', ἔφη, λέγεις.

Τόδε τοίνυν, ὦ Ἀδείμαντε, ἄθρει, πότερον μιμητικούς ἡμῖν δεῖ εἶναι τοὺς φύλακας ἢ οὐ· ἢ καὶ τοῦτο τοῖς ἔμπροσθεν

ἔπεται, ὅτι εἷς ἕκαστος ἐν μὲν ἂν ἐπιτήδευμα καλῶς

ἐπιτηδεύοι, πολλὰ δ' οὐ, ἀλλ' εἰ τοῦτο ἐπιχειροῖ, πολλῶν

ἐφαπτόμενος πάντων ἀποτυγχάνοι ἂν,

ὥστ' εἶναί που ἐλλόγιμος;

Τί δ' οὐ μέλλει;

Οὐκοῦν καὶ περὶ μιμήσεως ὁ αὐτὸς λόγος, ὅτι πολλὰ ὁ αὐτὸς
μιμῆσθαι εὖ ὥσπερ ἐν οὐ δυνατός;

Οὐ γὰρ οὖν.

Σχολῆ ἄρα ἐπιτηδεύσει γέ τι ἅμα τῶν ἀξίων λόγου

ἐπιτηδευμάτων καὶ πολλὰ μιμῆσεται καὶ ἔσται μιμητικός,

ἐπεὶ που οὐδὲ τὰ δοκοῦντα ἐγγὺς ἀλλήλων εἶναι δύο
μιμήματα δύνανται οἱ αὐτοὶ ἅμα εὖ μιμεῖσθαι, οἷον κωμωδίαν
καὶ τραγωδίαν ποιοῦντες. ἢ οὐ μιμήματε ἄρτι τούτῳ ἐκάλεις;
Ἔγωγε· καὶ ἀληθῆ γε λέγεις, ὅτι οὐ δύνανται οἱ αὐτοί.
Οὐδὲ μὲν ῥαψωδοί γε καὶ ὑποκριταὶ ἅμα.
Ἀληθῆ.

Ἄλλ' οὐδέ τοι ὑποκριταὶ κωμῳδοῖς τε καὶ τραγωδοῖς οἱ αὐτοί·
πάντα δὲ ταῦτα μιμήματα. ἢ οὐ;

Μιμήματα.

Καὶ ἔτι γε τούτων, ὧ Ἄδείμαντε, φαίνεται μοι εἰς σμικρότερα
κατακεκερματίσθαι ἢ τοῦ ἀνθρώπου φύσις, ὥστε ἀδύνατος
εἶναι πολλὰ καλῶς μιμεῖσθαι ἢ αὐτὰ ἐκεῖνα πράττειν ὧν δὴ
καὶ τὰ μιμήματά ἐστιν ἀφομοιώματα.

Ἀληθέστατα, ἢ δ' ὅς.

Εἰ ἄρα τὸν πρῶτον λόγον διασώσομεν, τοὺς φύλακας ἡμῖν τῶν
ἄλλων πασῶν δημιουργιῶν ἀφειμένους δεῖν εἶναι δημιουργοὺς
ἐλευθερίας τῆς πόλεως πάνυ ἀκριβεῖς καὶ μηδὲν ἄλλο
ἐπιτηδεύειν ὅτι μὴ εἰς τοῦτο φέρει, οὐδὲν δὴ δεῖσι ἂν αὐτοὺς
ἄλλο πράττειν οὐδὲ μιμεῖσθαι· ἐὰν δὲ μιμῶνται, μιμεῖσθαι τὰ
τούτοις προσήκοντα εὐθὺς ἐκ παίδων, ἀνδρείους, σώφρονας,
ὀσίους, ἐλευθέρους, καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα, τὰ δὲ ἀνελεύθερα
μήτε ποιεῖν μήτε δεινοὺς εἶναι μιμήσασθαι,

μηδὲ ἄλλο μηδὲν τῶν αἰσχυρῶν, ἵνα μὴ ἐκ τῆς μιμήσεως τοῦ
εἶναι ἀπολαύσωσιν. ἢ οὐκ ἦσθησαι ὅτι αἱ μιμήσεις, ἐὰν ἐκ
νέων πόρρω διατελέσωσιν, εἰς ἔθνη τε καὶ φύσιν καθίστανται
καὶ κατὰ σῶμα καὶ φωνὰς καὶ κατὰ τὴν διάνοιαν;
Καὶ μάλα, ἢ δ' ὅς.

Πλάτων, *Πολιτεία* X

Το επιχείρημα εναντίον κάθε είδους ποίησης (595a-608b) [Pappas 2006: 196]

1. Η ποίηση μιμείται το φαινομενικό. (595b-602c)
2. Η ποίηση απευθύνεται στα χειρότερα μέρη της ψυχής. (602c-606d)
3. Η ποίηση πρέπει να απαγορευτεί από την καλή πολιτεία. (606e-608b)

[598c6-e5] Ἀλλὰ γὰρ οἶμαι, ὦ φίλε, τόδε δεῖ περὶ πάντων τῶν
τοιούτων διανοεῖσθαι· ἐπειδὴν τις ἡμῖν ἀπαγγέλλῃ περὶ του, ὡς
ἐνέτυχεν ἀνθρώπῳ πάσας ἐπισταμένῳ τὰς δημιουργίας καὶ
τᾶλλα πάντα ὅσα εἷς ἕκαστος οἶδεν, οὐδὲν ὅτι οὐχὶ
ἀκριβέστερον ὁτουοῦν ἐπισταμένῳ, ὑπολαμβάνειν δεῖ τῷ
τοιούτῳ ὅτι εὐήθης τις ἄνθρωπος, καί, ὡς ἔοικεν, ἐντυχὼν
γόητί τινι καὶ μιμητῇ ἐξηπατήθῃ, ὥστε ἔδοξεν αὐτῷ πάσσοφος
εἶναι,

διὰ τὸ αὐτὸς μὴ οἶός τ' εἶναι ἐπιστήμην καὶ ἀνεπιστημοσύνην
καὶ μίμησιν ἐξετάσαι.

Ἀληθέστατα, ἔφη.

Οὐκοῦν, ἦν δ' ἐγώ, μετὰ τοῦτο ἐπισκεπτέον τήν τε τραγωδίαν
καὶ **τὸν ἡγεμόνα αὐτῆς Ὅμηρον**, ἐπειδὴ τινῶν ἀκούομεν ὅτι
οὔτοι πάσας μὲν τέχνας ἐπίστανται, πάντα δὲ τὰ ἀνθρώπεια τὰ
πρὸς ἀρετὴν καὶ κακίαν, καὶ τὰ γε θεῖα·

ἀνάγκη γὰρ τὸν ἀγαθὸν ποιητὴν, εἰ μέλλει περὶ ὧν ἂν ποιῆ
καλῶς ποιήσῃν, εἰδότα ἄρα ποιεῖν, ἢ μὴ οἶόν τε εἶναι ποιεῖν. [...]
[600e4-601a3] Οὐκοῦν τιθῶμεν ἀπὸ Ὀμήρου ἀρξαμένους πάντα
τοὺς ποιητικοὺς **μιμητὰς εἰδώλων ἀρετῆς** εἶναι καὶ τῶν ἄλλων
περὶ ὧν ποιοῦσιν, τῆς δὲ ἀληθείας οὐχ ἄπτεσθαι, ἀλλ' ὥσπερ
νυνδὴ ἐλέγομεν, ὁ ζωγράφος σκυτοτόμον ποιήσῃ δοκοῦντα
εἶναι, αὐτός τε οὐκ ἐπαΐων περὶ σκυτοτομίας καὶ **τοῖς μὴ**
ἐπαΐουσιν, ἐκ τῶν χρωμάτων δὲ καὶ σχημάτων **θεωροῦσιν**;
Πάνυ μὲν οὖν. [...]

Κατηγορίες τεχνών και αντίστοιχος βαθμός γνώσης (601d κ.ε.)

[602b6-c3] Ταῦτα μὲν δὴ, ὥς γε φαίνεται, ἐπεικῶς ἡμῖν
διωμολόγηται, τὸν τε μιμητικὸν μηδὲν εἰδέναι ἄξιον λόγου περὶ
ᾧ μιμεῖται, ἀλλ' εἶναι **παιδιάν τινα καὶ οὐ σπουδὴν** τὴν μίμησιν,
τούς τε τῆς τραγικῆς ποιήσεως ἀπτομένους ἐν ἰαμβείοις καὶ ἐν
ἔπεσι πάντας εἶναι μιμητικοὺς ὡς οἶόν τε μάλιστα.

Πάνυ μὲν οὖν.

Πρὸς Διός, ἦν δ' ἐγώ, τὸ δὲ δὴ μιμεῖσθαι τοῦτο οὐ περὶ τρίτον μὲν
τί ἐστιν ἀπὸ τῆς ἀληθείας; ἦ γάρ;

Ναί. [...]

[604e1-605b6] Οὐκοῦν τὸ μὲν πολλὴν μίμησιν καὶ ποικίλην ἔχει, τὸ ἀγανακτητικόν, τὸ δὲ φρόνιμόν τε καὶ ἡσύχιον ἦθος, παραπλήσιον ὄν ἀεὶ αὐτὸ αὐτῷ, οὔτε ῥάδιον μιμήσασθαι οὔτε **μιμουμένου** εὐπετέες καταμαθεῖν, ἄλλως τε καὶ πανηγύρει καὶ παντοδαποῖς ἀνθρώποις εἰς θέατρα συλλεγομένοις· **ἀλλοτρίου** γάρ που **πάθους** ἢ μίμησις αὐτοῖς γίνεται.

Παντάπασι μὲν οὖν.

Ὁ δὴ μιμητικὸς ποιητὴς δῆλον ὅτι οὐ πρὸς τὸ τοιοῦτον τῆς
ψυχῆς πέφυκέ τε καὶ ἡ σοφία αὐτοῦ τούτῳ ἀρέσκειν πέπηγεν,
εἰ μέλλει εὐδοκιμήσειν ἐν τοῖς πολλοῖς, ἀλλὰ πρὸς τὸ
ἀγανακτητικόν τε καὶ ποικίλον ἦθος διὰ τὸ **εὐμίμητον** εἶναι.

Δῆλον.

Οὐκοῦν δικαίως ἂν αὐτοῦ ἤδη ἐπιλαμβανοίμεθα, καὶ τιθεῖμεν
ἀντίστροφον αὐτὸν **τῷ ζωγράφῳ**.

καὶ γὰρ τῷ φαῦλα ποιεῖν πρὸς ἀλήθειαν ἔοικεν αὐτῷ, καὶ τῷ
πρὸς ἕτερον τοιοῦτον ὁμιλεῖν τῆς ψυχῆς ἀλλὰ μὴ πρὸς τὸ
βέλτιστον, καὶ ταύτη ὁμοίωται. καὶ οὕτως ἤδη ἂν ἐν δίκη οὐ
παραδεχοίμεθα εἰς μέλλουσαν εὐνομεῖσθαι πόλιν, ὅτι τοῦτο
ἐγείρει τῆς ψυχῆς καὶ τρέφει καὶ ἰσχυρὸν ποιῶν **ἀπόλλυσι τὸ**
λογιστικόν, ὥσπερ ἐν πόλει ὅταν τις μοχθηροὺς ἐγκρατεῖς
ποιῶν παραδιδῷ τὴν πόλιν, τοὺς δὲ χαριεστέρους φθείρη. [...]

[ΑΠΟ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: 605c6-606c1] Οὐ μέντοι πω τό γε μέγιστον κατηγορήκαμεν αὐτῆς. τὸ γὰρ καὶ τοὺς ἐπεικεῖς ἱκανὴν εἶναι λωβᾶσθαι, ἐκτὸς πάνυ τινῶν ὀλίγων, **πάνδεινόν** που.

Τί δ' οὐ μέλλει, εἴπερ γε δρᾷ αὐτό;

Ἀκούων σκόπει. οἱ γάρ που βέλτιστοι ἡμῶν ἀκροώμενοι
Ὅμηρου ἢ ἄλλου τινὸς τῶν τραγωδοποιῶν μιμουμένου τινὰ
τῶν ἡρώων ἐν πένθει ὄντα καὶ μακρὰν ῥῆσιν ἀποτείνοντα ἐν
τοῖς ὀδυρμοῖς ἢ καὶ ἄδοντάς τε καὶ κοπτομένους, οἴσθ' ὅτι
χαίρομέν τε καὶ ἐνδόντες ἡμᾶς αὐτοὺς ἐπόμεθα **συμπάσχοντες**
καὶ σπουδάζοντες ἐπαινοῦμεν ὡς ἀγαθὸν ποιητήν, ὃς ἂν ἡμᾶς
ὅτι μάλιστα οὕτω διαθῆ.

Οἶδα· πῶς δ' οὔ;

Ὅταν δὲ οἰκεῖόν τινι ἡμῶν κῆδος γένηται, ἐννοεῖς αὖ ὅτι ἐπὶ τῷ ἐναντίῳ καλλωπιζόμεθα, ἂν δυνώμεθα ἡσυχίαν ἄγειν καὶ καρτερεῖν, ὡς τοῦτο μὲν ἀνδρὸς ὄν, ἐκεῖνο δὲ γυναικός, ὃ τότε ἐπιηνοῦμεν.

Ἐννοῶ, ἔφη.

Ἦ καλῶς οὖν, ἦν δ' ἐγώ, οὗτος ὁ ἔπαινος ἔχει, τὸ ὀρῶντα
τοιούτον ἄνδρα, οἷον ἑαυτόν τις μὴ ἀξιοῖ εἶναι ἀλλ' αἰσχύνοιτο
ἄν, μὴ βδελύττεσθαι ἀλλὰ χαίρειν τε καὶ ἐπαινεῖν;

Οὐ μὰ τὸν Δί', ἔφη, οὐκ εὐλόγῳ ἔοικεν.

Ναί, ἦν δ' ἐγώ, εἰ ἐκείνη γ' αὐτὸ σκοποίης.

Πῆ;

Εἰ ἐνθυμοῖο ὅτι τὸ βία κατεχόμενον τότε ἐν ταῖς οἰκείαις
συμφοραῖς καὶ πεπεινηκὸς τοῦ δακρῦσαί τε καὶ ἀποδύρασθαι
ἰκανῶς καὶ ἀποπλησθῆναι, φύσει ὃν τοιοῦτον οἶον τούτων
ἐπιθυμεῖν, τὸτ' ἐστὶν τοῦτο τὸ ὑπὸ τῶν ποιητῶν πιμπλάμενον
καὶ χαῖρον· τὸ δὲ φύσει βέλτιστον ἡμῶν, ἅτε οὐχ ἰκανῶς
πεπαιδευμένον λόγῳ οὐδὲ ἔθει, ἀνίησιν τὴν φυλακὴν **τοῦ**
θρηνώδους τούτου,

ἄτε ἀλλότρια πάθη θεωροῦν καὶ ἑαυτῷ οὐδὲν αἰσχρὸν ὄν εἰ
ἄλλος ἀνὴρ ἀγαθὸς φάσκων εἶναι ἀκαίρως πενθεῖ, τοῦτον
ἐπαινεῖν καὶ ἐλεεῖν, ἀλλ' ἐκεῖνο κερδαίνειν ἡγεῖται, **τὴν**
ἡδονήν, καὶ οὐκ ἂν δέξαιτο αὐτῆς στερηθῆναι καταφρονήσας
ὄλου τοῦ ποιήματος. λογίζεσθαι γὰρ οἶμαι ὀλίγοις τισὶν
μέτεστιν ὅτι ἀπολαύειν ἀνάγκη ἀπὸ τῶν ἀλλοτριῶν **εἰς τὰ**
οἰκεῖα.

θρέψαντα γὰρ ἐν ἐκείνοις ἰσχυρὸν τὸ ἐλείνὸν οὐ ῥάδιον ἐν τοῖς
αὐτοῦ πάθεσι κατέχειν.

Ἀληθέστατα, ἔφη. [...]

Βιβλιογραφικές παραπομπές

- Chantraine, P. *Ετυμολογικό λεξικό της Αρχαίας Ελληνικής: Ιστορία των λέξεων. Αναθεωρημένη και συμπληρωμένη έκδοση*. Επιμ. Γ. Παπαναστασίου και Δ. Χρηστίδης. Μτφρ. Γ. Δάρλας και Α. Πέτρου. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, 2022.
- Fuhrmann, M. *Αρχαία λογοτεχνική θεωρία: Εισαγωγή στον Αριστοτέλη, τον Οράτιο και τον «Λογγίνο»*. Με παράρτημα αρχαίων κειμένων. Μτφρ. Μ. Καίσαρ. Αθήνα: Παπαδήμας, 2007.
- Καραμανώλης, Γ., επιμ. *Εισαγωγή στην αρχαία φιλοσοφία*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2017.
- Μπουρλογιάννη, Ξ. «Αρχαία ποιητική και ρητορική». Στο Καραμανώλης, 449-505.
- Κύρκος, Β. Α. *Αρχαίος ελληνικός διαφωτισμός και σοφιστική*. 2^η έκδ. Αθήνα: Παπαδήμας, χ.χ.
- Νεχαμάς, Α. *Αρετές της αυθεντικότητας: Δοκίμια για τον Πλάτωνα και τον Σωκράτη*. Επιστ. επιμ. Π. Κόντος. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2022.
- Pappas, N. *Πολιτεία του Πλάτωνα: Ένας οδηγός ανάγνωσης*. Μτφρ. Δ. Παπαγιαννάκος. Αθήνα: Οκτώ, 2006.
- Russell, D. A. *Λογοτεχνική κριτική στην αρχαιότητα*. Μτφρ. Α. Παπασυριόπουλος. Αθήνα: Καρδαμίτσα, 2013.